

УДК 378.046.4

ШЕРЕМЕТ Павло Миколайович
аспірант, Льотна академія Національного
авіаційного університету

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ СТРУКТУРНО- ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ ВЧИТЕЛІВ ІСТОРІЇ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

У статті представлено результати експериментального дослідження ефективності розвитку професійного іміджу вчителів історії у системі післядипломної освіти. У процесі проведеної дослідно-експериментальної роботи було розроблено, апробовано та перевірено структурно-функціональну модель розвитку професійного іміджу вчителів історії у системі післядипломної освіти. Запропонована модель передбачає наявність чіткої науково обґрунтованої мети, дотримання сприятливих педагогічних умов, взаємозв'язок курсового та міжкурсового етапів навчання і результату сформованості професійного іміджу вчителів історії.

Ключові слова: експериментальна перевірка, контрольна група, експериментальна група, професійний імідж, мотиваційно-ціннісний критерій, когнітивно-інтелектуальний критерій, діяльнісно-рефлексивний критерій, особистісно-поведінковий критерій, система післядипломної освіти.

Постановка проблеми. Завершальним етапом у процесі реалізації комплексу завдань, спрямованих на досягнення мети дослідження, є експериментальна перевірка ефективності структурно-функціональної моделі формування професійного іміджу вчителя історії у системі післядипломної освіти.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Складено план і розроблено програму експерименту, визначено показники, критерії та рівні сформованості професійного іміджу вчителів історії; відповідно до рівнів навчальних досягнень обрано шкалу оцінювання; створено необхідне методичне забезпечення експериментальної роботи; сформовано контрольну й експериментальну групи: КГ – 182 особи, ЕГ – 185 осіб.

Мета статті – представити результати експериментального дослідження, спрямованого на розвиток професійного іміджу вчителя історії у системі післядипломної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Педагогічний експеримент передбачав виконання таких завдань:

- 1) сформувані контрольну й експериментальну групи; вирівняти важливі характеристики учасників експерименту;
 - 2) реалізувати структурно-функціональну модель розвитку професійного іміджу вчителів історії у системі післядипломної освіти;
 - 3) представити аналіз результатів експериментальної роботи.
- Експериментальне дослідження складалося з чотирьох етапів.

1. Підготовчий етап. Визначення наукового апарату експерименту. Розробка експериментальної програми здійснювалася відповідно до структурно-функціональної моделі (мети, завдань, принципів, компонентів, педагогічних умов, методів, форм і засобів навчання, критеріїв оцінювання рівнів сформованості професійного іміджу вчителів історії і змісту структурно-функціональної моделі розвитку професійного іміджу вчителів історії у системі післядипломної освіти, який охоплює: тренінги професійної саморегуляції, семінари особистісно-професійного зростання, індивідуальне та групове психолого-педагогічне консультування, методи продукування ідей, конкретної ситуації, проектів, кейс-технології, відеопрезентації, диспути, ділові ігри, дискусії, створення ситуацій професійного характеру.

2. Організаційний етап. Підготовка матеріальної бази та методичного забезпечення експерименту; визначення й підготовка виконавців та учасників. Проведення анкетування й тестування вчителів історії м. Кропивницький та деяких шкіл Кіровоградської області з метою визначення рівня сформованості їхнього професійного іміджу.

3. Практичний етап. Реалізація структурно-функціональної моделі розвитку професійного іміджу вчителів історії у системі післядипломної освіти. Організація навчального процесу відповідно до експериментальної програми шляхом упровадження на курсах підвищення кваліфікації та методичних семінарах інноваційних методів навчання. Моніторинг процесу експерименту, спостереження за станом і розвитком процесу досягнення вчителями історії мети навчання, що реалізується в середньому та достатньому рівнях сформованості професійного іміджу. Проведення контрольних зрізів у процесі розвитку професійного іміджу.

Процес розвитку професійного іміджу вчителів історії у системі післядипломної освіти як складник педагогічного експерименту передбачав три етапи: 1) діагностичний, основною метою було визначення вихідного рівня знань сформованості професійного іміджу вчителів історії; виявлення інтересу до створення професійного іміджу, прагнення до самовдосконалення та професійно-педагогічного саморозвитку через створення професійного іміджу; 2) етап стимулювання, що реалізувався у плануванні найбільш оптимальних методів навчання вчителів, у чіткій послідовності виконання завдань зі створення професійного іміджу та засвоєнні набутих раніше знань, умінь й навичок; 3) формувальний етап полягав в активізації пізнавального інтересу вчителів та удосконаленні набутих знань про професійний імідж; 4) етап сформованості професійного іміджу, що передбачав творчу самостійну діяльність вчителів й орієнтувався на забезпечення міцності знань для подальшого вдосконалення професійного іміджу.

4. Узагальнювальний етап. Визначення ефективності структурно-функціональної моделі розвитку професійного іміджу вчителів історії у системі післядипломної освіти шляхом порівняння результатів навчального процесу експериментальної та контрольної груп за допомогою застосування математичних методів даних експерименту. Літературне оформлення результатів експерименту.

Для проведення експериментального дослідження протягом 2016–2018 рр. ми сформуваємо з вчителів історії дві групи: експериментальну (ЕГ) та контрольну (КГ).

Сформованість професійного іміджу вчителів історії ми досліджували окремо за кожним із визначених у структурно-функціональній моделі критерієм: 1) мотиваційно-ціннісним; 2) когнітивно-інтелектуальним; 3) діяльнісно-рефлексивним; 4) особистісно-поведінковим.

Проаналізуємо узагальнені показники розвитку професійного іміджу вчителів історії у системі післядипломної освіти.

На констатувальному етапі експерименту вивчається початковий стан досліджуваної системи; рівень знань та умінь; сформованість відповідних якостей особистості чи колективу, початкові умови, в яких проводиться експеримент; початковий стан самих учасників педагогічного впливу.

Діагностику рівнів сформованості професійного іміджу учасників експерименту здійснюємо на основі емпіричних даних, отриманих на цьому етапі. Розрахунки здійснюємо за стандартною математичною методикою [1] (таблиця 1).

Досліджуємо рівні сформованості професійного іміджу учасників експерименту за кожним критерієм окремо.

У мотиваційно-ціннісному критерії було досліджено професійну потребу, функціональний інтерес, допитливість учасників експерименту, прагнення до самовдосконалення через створення професійного іміджу. Дослідження цього критерію ми здійснювали за методикою «Самооцінка професійно-педагогічної мотивації» (адаптована М. Фетіскіним) [3]. Достатній рівень сформованості професійного іміджу за мотиваційно-ціннісним критерієм було виявлено у 9,3% респондентів, серед яких 46,8% – з ЕГ, а 53,2% – з

КГ. Середній рівень зафіксовано у 62,9% досліджуваних, серед яких 49,8% – з ЕГ, а 50,2% – з КГ. На низькому рівні знаходиться 27,8% досліджуваних, серед яких 51,5% – з ЕГ, а 48,3% – з КГ. На констатувальному етапі експерименту сформованості професійного іміджу за мотиваційно-ціннісним критерієм досліджувані групи виявились якісно однорідними, а їхні кількісні показники не відрізняються значуще.

Таблиця 1

Зведені дані про рівні сформованості професійного іміджу КГ та ЕГ на констатувальному етапі експерименту (у %)

<i>Критерій</i>		<i>Рівень</i>	<i>Низький</i>	<i>Середній</i>	<i>Достатній</i>
Мотиваційно-ціннісний	КГ		26,9	63,2	9,9
	ЕГ		28,6	62,7	8,7
Когнітивно-інтелектуальний	КГ		25,9	63,7	10,4
	ЕГ		29,7	59,5	10,8
Діяльнісно-рефлексивний	КГ		27,5	61,5	11,0
	ЕГ		28,1	61,6	10,3
Особистісно-поведінковий	КГ		26,6	62,0	11,4
	ЕГ		29,2	60,0	10,8
Усього	КГ		26,9	62,6	10,5
	ЕГ		29,2	61,1	9,7

У когнітивно-інтелектуальному критерії було досліджено рівень знань про сутність, структуру, функції професійного іміджу, умови створення, методи вдосконалення власного професійного іміджу; рівень фахових знань та психолого-педагогічних основ виховної роботи. Ми здійснили це дослідження за методикою С. І. Рогова щодо знань про сутність, види, структуру, функції професійного іміджу авторській модифікації.

Достатній рівень сформованості професійного іміджу за когнітивно-інтелектуальним критерієм зафіксовано у 10,6% респондентів, серед яких 51,2% – з ЕГ, а 48,8% – з КГ. Середній рівень виявлено у 61,6% досліджуваних, серед яких 48,3% – з ЕГ, а 51,7% – з КГ. На низькому рівні знаходиться 27,8% досліджуваних, серед яких 53,4% – з ЕГ, а 46,6% – з КГ. Внесок кожної групи у загальний розподіл рівнів сформованості професійного іміджу за вказаним критерієм на цьому етапі приблизно однаковий. Групи виявились якісно однорідними, а їхні кількісні показники відрізняються не значуще.

У діяльнісно-рефлексивному критерії досліджено уміння і навички учасників експерименту використовувати сучасні засоби інформаційно-комунікаційних технологій, уміння оцінити власний педагогічний імідж, здатність до саморегуляції у процесі професійної діяльності. Дослідження здійснили за методикою Л. Ястребова «Визначення рівня інформаційної грамотності» [4].

Достатній рівень сформованості професійного іміджу за діяльнісно-рефлексивним критерієм зафіксовано у 10,6% респондентів, серед яких 48,4% – з ЕГ, а 51,6% – з КГ. Середній рівень виявлено у 61,6% досліджуваних, серед яких 50,0% – з ЕГ та 50,0% – з КГ. На низькому рівні знаходиться 27,8% досліджуваних, серед яких 50,5% – з ЕГ, а 49,5% – з КГ. За сформованістю професійного іміджу за діяльнісно-рефлексивним критерієм на цьому етапі групи виявились якісно однорідними, а їхні кількісні показники не відрізняються значуще.

В особистісно-поведінковому критерії було досліджено якості, необхідні для професійного і особистісного зростання, здатність до міжособистісної взаємодії, організаторські здібності, комунікативність. Дослідження здійснюємо за методикою Б. Федоришина «Методика вимірювання комунікативних та організаторських здібностей» [2, с. 184-185].

Достатній рівень сформованості професійного іміджу за особистісно-поведінковим критерієм зафіксовано у 11,2% респондентів, серед яких 48,6% – з ЕГ, а 51,4% – з КГ. Середній рівень виявлено у 61,0% досліджуваних, серед яких 49,2% – з ЕГ та 50,8% – з КГ. На низькому рівні знаходиться 27,8% досліджуваних, серед яких 52,3% – з ЕГ, а 47,7% – з КГ. За сформованістю професійного іміджу за особистісно-поведінковим критерієм на цьому етапі групи виявились якісно однорідними, а їхні кількісні показники не відрізняються значуще.

Аналіз узагальнених показників сформованості професійного іміджу КГ та ЕГ на етапі констатувального експерименту зафіксовано у таблиці 2.

Таблиця 2

Рівні сформованості професійного іміджу в КГ та ЕГ на етапі констатувального експерименту (узагальнені показники)

Рівень	Низький	Середній	Достатній
бали	5	7	9
КГ(х), $n_1 = 182$	49	114	19
ЕГ(у), $n_2 = 185$	54	113	18
	103	227	37
	102	330	367

На етапі констатувального експерименту достатній рівень сформованості професійного іміджу виявлено у 10,1% респондентів, серед яких 48,0% – з ЕГ, а 52,0% – з КГ. Середній рівень виявлено у 61,9% досліджуваних, серед яких 49,6% – з ЕГ, а 50,4% – з КГ. На низькому рівні знаходиться 28,0% досліджуваних, серед яких 52,0% – з ЕГ, а 48,0% – з КГ.

На етапі констатувального експерименту досліджувані групи виявились якісно однорідними за сформованістю професійного іміджу за всіма критеріями; кількісні показники цих груп не відрізняються значуще. Таким чином, перед початком формування експерименту дотримано принципу однаковості кількісних і якісних показників досліджуваних груп, що сприятиме уникненню викривлення отриманих результатів та забезпечить об'єктивність зроблених висновків.

Гіпотеза дослідження передбачала, що успішному формуванню професійного іміджу вчителів історії у післядипломній освіті сприятимуть такі педагогічні умови: 1) підвищення рівня загальної та професійної культури вчителів історії, створення активного професійного середовища шляхом розширення міжпредметних зв'язків; 2) формування мотивації вчителів історії до самоосвіти, саморозвитку, самовдосконалення; 3) включення у методичну роботу системи заходів, спрямованих на формування позитивного Я-образу вчителів історії з метою проектування ефективного професійного іміджу; оволодіння навичками самоіміджування; 4) упровадження структурно-функціональної моделі, спрямованої на поетапний розвиток професійного іміджу вчителів історії, яка передбачає застосування найбільш ефективних методів, форм, засобів навчання у системі методичної роботи ЗНЗ.

Зазначені педагогічні умови було реалізовано через такі форми навчання: тренінги професійної саморегуляції, семінари особистісно-професійного зростання, індивідуальне та групове психолого-педагогічне консультування, методи продукування ідей, конкретної ситуації, проєктів, кейс-технології, відеопрезентації та диспути. Для реалізації зазначених педагогічних умов було використано такі методи навчання: моделювання і обговорення педагогічних ситуацій, науково-методичні та практичні семінари для викладачів, психоаналітичні вправи, сінквейни, метод «кейсів», дискусії, круглі столи, ділові та рольові ігри, залучення педагогів до різноманітних форм творчості, проблемно-моделюючі заняття.

Для аналізу результатів формувального експерименту використовуємо ту ж саму схему, що й для констатувального. Застосовуємо ті ж самі статистичні критерії та методики числових розрахунків, що й раніше.

Отримані на цьому етапі емпіричні дані попередньо опрацьовано і зведено в одну таблицю (таблиця 3).

Таблиця 3

Зведені дані про рівні сформованості професійного іміджу КГ та ЕГ після формувального етапу експерименту (у %)

Критерій		Рівень	Низький	Середній	Достатній
Мотиваційно-ціннісний	КГ		18,7	67,0	14,3
	ЕГ		10,8	64,3	24,9
Когнітивно-інтелектуальний	КГ		18,7	64,8	16,5
	ЕГ		10,8	64,3	24,9
Діяльнісно-рефлексивний	КГ		19,8	64,3	15,9
	ЕГ		11,4	62,7	25,9
Особистісно-поведінковий	КГ		18,7	64,8	16,5
	ЕГ		11,4	63,2	25,4
Усього	КГ		19,0	65,2	15,8
	ЕГ		11,1	63,6	25,3

Після формувального етапу експерименту в експериментальній групі збільшилась кількість респондентів з достатнім та середнім рівнями сформованості професійного іміджу на 15,2% та на 2,7% відповідно; водночас зменшилась на 17,9% кількість учасників цієї групи з низьким рівнем. Група суттєво зросла якісно, а її кількісні показники після експерименту значуще перевищують відповідні показники до експерименту.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, після формувального експерименту відбулись позитивні зміни в обох досліджуваних групах. В контрольній групі ці зміни виявились не значущими, а в експериментальній – призвели до суттєвого підвищення якісного рівня групи. Підтверджено, таким чином, ефективність структурно-функціональної моделі розвитку професійного іміджу вчителів історії у системі післядипломної освіти. Перспективи подальших досліджень полягають у дослідженні шляхів формування професійного іміджу вчителів різних предметів у системі післядипломної освіти.

Список використаних джерел

1. Гмурман В. Е. Руководство к решению задач по теории вероятностей и математической статистике. М.: Высш. школа, 1979. 400 с.
2. Методика вимірювання комунікативних та організаторських здібностей (КОС-2) URL: <https://studfiles.net/preview/5258391/page:31/>
3. Фетискин Н. П., Козлов В. В., Мануйлов Г. М. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп. М.: Изд-во Института психотерапии, 2002. 490 с.
4. Ястребов Л. И. Оценка ИКТ компетенции современных учителей и работников ОУ. URL: http://yastrebov.li/downloads-books-papers/papers/art_4_1.htm

References

1. Hmurman, V.E. (1979). Rukovodstvo k reshenyyu zadach po teoryu veroyatnostey y matematycheskoy statystyke [Guidance to Solving Theory of Probability and Mathematical Statistics]. M: Vyssh. shkola, 400 s. [in Russian].

2. Metodyka vymiryuvannya komunikatyvnykh ta orhanizators'kykh zdibnostey (KOS-2). [Method of Measuring of communicative and Organizational Abilities]. URL: <https://studfiles.net/preview/5258391/page:31/>

3. Fetyskyn, N. P., Kozlov, V.V., Manuylov, H.M. (2002). Sotsyal'no-psykholohycheskaya dyahnostyka razvytyya lychnosty y malykh hrupp [Social and Psychological Diagnostics of Development of Personality in Small Groups]. M: Yzd-vo Ynstytuta psykhoterapyy, 490 s. [in Russian].

4. Yastrebov, L.Y. Otsenka YKT kompetentsyy sovremennykh uchyteley y rabotnykov OU. [Assessment of IKT-competence of modern teachers and OU-officers] URL: http://yastrebov.li/downloads-books-papers/papers/art_4_1.htm

SHEREMET Pavlo, Postgraduate student, Flight Academy of National Aviation University.

EXPERIMENTAL VERIFICATION OF STRUCTURAL-FUNCTIONAL MODEL OF DEVELOPMENT OF HISTORY TEACHER'S PROFESSIONAL IMAGE IN UPGRADE EDUCATION

Abstract. In the article it was presented the results of experimental verification of development of history teachers professional image in the system of upgrade education. In the process of the conducted experimental work it was worked out, approved and verified the structural-functional model of development of history teachers professional image in the system of upgrade education. The offered model predetermines the presence of scientific aim, pedagogical terms, correspondence of the course and intercourse stages of studies and the result of formed professional image of history teachers. The realization of the experimental work was provided through the following pedagogical terms: increase of level of general and professional culture of history teachers by creation of active professional environment; forming of motivation of history teachers to self-education, self-development, self-perfection; implementation of measures for forming of positive I-image of history teachers with the aim of creating of effective professional image in school methodical work; mastering of skills of creating a self-image; introduction of the structural-and-functional model, which provides the stage-by-stage forming of professional image of history teachers, that predetermines application of the most effective methods, forms, facilities of studying in the system of school methodical work. The characteristics, which describe the significance of each of the selected pedagogical terms of formation of the professional image of the history teacher are described. It was focused on the necessity of making changes in postgraduate education with the aim of realization of the defined pedagogical terms. The realization of experimental work was conducted in four stages: 1) diagnostic, the primary purpose of that is an exposure of interest in producing professional image and professionally-pedagogical self-development through producing a professional image; 2) stage of stimulation, that was realized in implementation of tasks for producing professional image and mastering of knowledge, abilities and skills about image; 3) formation process stage which consists in activation of cognitive interest of teachers and improvement of the acquired knowledge about professional image; 4) stage of forming of professional image that is achieved by creative independent activity of teachers and oriented at providing of long-term knowledge for further development of professional image.

Keywords: experimental verification, control group, experimental group, professional image, motivational-valued criterion, cognitive-intellectual criterion, activity-reflexive criterion, individual-behavioral criterion, system of upgrade education.

*Одержано редакцією: 05.02.2018 р.
Прийнято до публікації: 19.02.2018 р.*